

ДО ПРОБЛЕМИ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ВНЗ

Резюме. У статті розглянуто роль і місце методичної підготовки викладачів, як однієї з найважливіших умов підвищення результативності в його професійній діяльності. Висвітлюються аспекти існуючого досвіду методичної підготовки викладачів ВНЗ, доводиться необхідність означеної підготовки.

Ключові слова: методична підготовка, вищий навчальний заклад, психолого-педагогічна підготовка викладачів, професійна діяльність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі трансформації вітчизняної системи вищої освіти питання методичної підготовки викладачів також актуалізується у зв'язку зі створенням єдиного Європейського простору, який базується на соціальній інтеграції, „студенто-центрованому навчанні і мобільності” й забезпеченні зайнятості випускників. У Київському комюніке, схваленому учасниками

форуму з питань освіти на тему „Європейська школа XXI століття”, наголошується на перевагах багатоцільової освіти впродовж усього життя, що вимагає сформованості у майбутніх фахівців «наскрізних компетенцій». У зв'язку з цим викладачі мають не тільки опанувати нову методологію та сучасні методики їх розвитку, які вже сьогодні існують у світовій практиці, а й постійно розвиватися у сфері методики вищої школи. Отже, забезпечення якості підготовки фахівців у системі вищої школи у відповідь на виклики нової епохи потребує високого рівня методичної підготовки науково-педагогічних працівників.

Підтримуючи думку багатьох вчених, провідну роль у розв'язанні цих проблем має відігравати саме методична наука. Однак дослідження змісту підручників з методик навчання психолого-педагогічних та гуманітарних дисциплін дає підстави стверджувати, що в них наукові концепції навчання належного відображення не знайшли. Методологічні знання обмежуються висвітленням питань, пов'язаних з розкриттям об'єкта, предмета, мети, завдань, проблем та методів дослідження. У предметних методиках, що стосуються вивчення окремих тем навчальних курсів, увага приділяється переважно розкриттю логіки викладу матеріалу, виявленню міжпредметних зв'язків, розбору основних типів задач, які треба розв'язувати для закріплення та

кращого засвоєння матеріалу. Як зазначає О.Крутський, у сучасних предметних методиках предметне знання відділене від дидактичних і психологічних теорій навчання. Проте вчені і викладачі визнають, що сьогодні є значна кількість добре відпрацьованих і теоретично обґрунтованих освітніх технологій, які ще не знаходять належного застосування у практиці шкільного і вузівського навчання. Серед причин такого становища можна виділити три основні: - недостатньо розроблені організаційні механізми включення науково-теоретичного (філософського, дидактичного і психологічного) знання в навчальний процес; - відсутні відповідні дидактичні матеріали, призначені для викладачів і студентів; - студенти – майбутні викладачі не отримують необхідної методологічної підготовки під час навчання у вищих навчальних закладах. Між тим у педагогічній психології пропонується механізм поєднання психологічних і педагогічних знань. Цей механізм закладений у методологічних підходах до організації навчання, які визначають стратегію навчального процесу, орієнтованого на досягнення конкретних освітніх цілей. [9].

Нині вивчення методологічних підходів передбачається в системі вузівської підготовки викладачів у складі дидактики разом із такими її категоріями, як принципи, методи, форми навчання. Проте в підручниках з педагогіки їх роль в удосконаленні навчального процесу належним чином не розкрита, а відповідно й рівень опанування студентами даного блоку фахових знань є дуже низьким. Відсутній відповідний блок інформації і в методиках навчання конкретних предметів. У контексті зазначеного питання методичної підготовки викладачів, як однієї з найважливіших умов підвищення результативності в його професійній діяльності є актуальним.

Аналіз наукових поглядів учених на проблему дослідження

Швидкоплинність процесів, що відбуваються протягом останніх десятиріч у суспільстві, зумовлюють необхідність перегляду завдань освіти. Компетентнісний підхід покликаний сфокусувати увагу на результатах освіти, якими є не лише знання, уміння і навички студентів з різних навчальних дисциплін, а й здатність і готовність їх застосувати у практичній діяльності для розв'язування різноманітних задач, в тому числі таких, яких не вчили розв'язувати раніше, тобто результатами освіти є набуті майбутніми викладачами компетентності.

В умовах реформування вищої освіти, головним ціннісним орієнтиром є особистість студента, його високоякісна підготовка. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється значна увага різним аспектам підготовки майбутніх викладачів, зокрема змістові педагогічної освіти (А. М. Алексюк, В. П. Андрущенко, В. І. Євдокимов, М. Б. Євтух, І. А. Зязюн, В. І. Луговий, Лузік Е.В., М. В. Овчинникова, О. М. Пехота, І. П. Підласий, В. В. Сагарда, Г. В. Троцко), вдосконаленню технологій навчання майбутнього викладача (В. І. Бондар, О. Г. Мороз, О. Я. Савченко, Г. К. Селевко, Т. С. Яценко), готовності до педагогічної праці (Л. В. Кондрашова, В. О. Сластьонін), професійним компетентностям як сукупності якостей, що визначають ефективність професійно-педагогічної підготовки (В. П. Бездухов, І. Б. Зарубінська, Г. О. Михані, В. Г. Моторіна, В. В. Серіков, Л. Л. Хоружа).

Ми проаналізували праці, які присвячено проблемам підготовки вчителя в системі вищої освіти, а саме відображено в працях учених Російської Федерації О.Абдуліної, С.Архангельського, Н.Кузьміної, Ф.Паначина, А.Піскунова, В.Сластьоніна, А.Щербакова.

Щоб розв'язати кардинальні завдання в освіті в цілому та методичній підготовці викладачів зокрема, українські науковці вивчають досвід учених інших країн, які мають значний теоретичний доробок і практичний досвід у справі вирішення методичної підготовки і розвитку проблеми у сучасних умовах. Вивчення й аналіз зарубіжного досвіду підготовки викладачів, проблем становлення молодого викладача є важливим джерелом для визначення стратегічних напрямів розвитку вищої освіти в Україні.

Зміна пріоритетів у сфері освіти і виховання стимулює інтерес до обміну

практичним досвідом підготовки педагогічних кадрів між різними країнами. Попри об'єктивно існуючі перешкоди (мовні, інституціональні, фінансові), нині з'явилася реальна можливість вивчати, аналізувати і порівнювати педагогічні системи різних зарубіжних країн. Це – необхідна передумова і важливий чинник розвитку сучасної педагогічної науки. Нами було проаналізовано публікації в періодичних виданнях та окремі наукові розробки Н.Абашкіної, М.Лещенко, З.Малькової, В.Моляко, М.Нікандрова, Л.Пуховської, В.М. Тименко, які надали можливості ознайомлення із зарубіжним досвідом підготовки викладачів.

Незважаючи на наявність значної кількості психолого-педагогічної та науково-методичної літератури, поза увагою дослідників залишилася проблема методичної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів з дисциплін психолого-педагогічного циклу. У зв'язку з тим, що досліджувана проблема є комплексною й обширною, ми обмежили завдання дослідження лише розглядом основних питань. Сьогодні як ніколи постала проблема усунення суперечностей між: соціальним замовленням суспільства на компетентного випускника школи з належним рівнем підготовки і фактичним рівнем його культури; наявним рівнем підготовки викладача та реальними вимогами щодо його готовності до роботи в нових умовах із використанням новітніх технологій; наявним науково-теоретичним супроводом навчання психолого-педагогічних дисциплін й існуючою практикою навчання них; місцем і роллю інформаційних технологій при навчанні психолого-педагогічних дисциплін та їх фрагментальним упровадженням у навчально-виховний процес. Розв'язання цих суперечностей передбачає розробку педагогічних умов підвищення ефективності методичної підготовки майбутніх викладачів ВНЗ з використанням новітніх технологій, які б суттєво сприяли їхній майбутній професійній діяльності.

Методична підготовка як процес пов'язана з адаптацією суб'єктів навчання до умов, що відтворюють особливості діяльності викладача і забезпечують його становлення як професіонала. Реалізація адаптаційного підходу до методичної підготовки викладача передбачає самостійну діяльність суб'єктів навчання під час перебування у педагогічних середовищах, орієнтованих на досягнення цілей підготовки фахівця. Проектування і створення таких середовищ є основним завданням викладачів ВНЗ. Педагогічне середовище як

полікомпонентний феномен має складну структуру і включає матеріальну, інформаційну, діяльнісну, комунікативну, ціннісну, мотиваційну, емоційну складові, а також просторові характеристики. Орієнтація кожної складової середовища на формування професійних якостей викладача - умова успішного становлення його як професіонала. [5].

Мета дослідження – розкрити роль і місце методичної підготовки викладачів, як однієї з найважливішої умови підвищення результативності в його професійній діяльності

Виклад основного матеріалу

Розкриваючи зміст та обсяг поняття „методична підготовка” на основі аналізу науково-педагогічної літератури у професійно-педагогічній підготовці майбутнього викладача ми розділяємо думку Бубнової М.Ю., яка у своєму дослідженні виділяє 3 напрями: психолого-педагогічна підготовка, предметно-педагогічна підготовка, методична підготовка. Методична підготовка майбутнього викладача ВНЗ – це інтегрована якість особистості, спрямована на формування дієвих методичних засобів, на створення цілісного образу освітнього процесу з навчання психолого-педагогічних дисциплін, усвідомлення „себе у професії” та прискорену адаптацію молодих спеціалістів до особливостей професійної діяльності викладача ВНЗ. Методична підготовка при цьому є найважливішою складовою частиною професійної підготовки, що розглядається як єдність змісту, структури, цілей навчання та виховання студентів, способів реалізації набутих знань, умінь і навичок у роботі зі студентами. [1].

Результатом спеціально організованої методичної підготовки студентів є „готовність майбутніх викладачів до професійної діяльності з використанням новітніх технологій”, яка розглядається у декількох аспектах: особистісному – як прояв індивідуально-особистісних якостей, процес формування морально-психологічних якостей особистості, що визначають відношення до професійної діяльності (Б. Г. Анан'єв, О. М. Леонтьєв); функціональному – як адекватне віддзеркалення спеціальності, професійна майстерність, уміння мобілізувати необхідні фізичні і психічні ресурси для реалізації діяльності (В. О. Алаторцев, А. Б. Леонова); як категорія теорії діяльності – результат процесу підготовки (В. Т. Мишкіна, В. Д. Шадриков); особистісно-діяльнісному – як цілісний прояв усіх сторін особистості, система мотивів, стосунків, установок, рис особистості,

накопичення знань, умінь, навичок, що забезпечують можливість ефективно виконувати професійні функції (А. О. Деркач, М. І. Д'яченко, Л. О. Кандибович). Особистісно-діяльнісний підхід покладено в основу дослідження проблеми професійної готовності до педагогічної діяльності. У його межах професійна готовність майбутніх викладачів має правомірно розглядатися лише в єдності та взаємозв'язку з педагогічною діяльністю. Готовність майбутніх викладачів ВНЗ до професійної діяльності з використанням новітніх технологій визначаємо як інтегровану якість особистості, що виявляється в позитивному ставленні до інформаційних технологій та професійних знаннях, практичних умінь щодо їх застосування в навчально-виховному процесі. [2].

Ми погоджуємося з думкою Ростовської Ю.О., що методична підготовка як процес оволодіння теорією і технологією освіти є розвитком навчальної взаємодії викладача і студентів від постановки освітньої мети до її реалізації та конкретних результатів. Методична підготовка як результат оволодіння теорією і технологією освіти включає в себе, по-перше, індивідуальний соціально-особистісний досвід викладача як сукупність методичних знань і умінь, що дозволяють йому виявити особистісну науково-обґрунтовану позицію при вирішенні проблем; по-друге - педагогічні переконання як інтегральну якість особистості викладача, що відбиває ступінь засвоєння методичних знань.

Зазначимо, що необхідні умови для підвищення результативності його професійної діяльності, майбутніх викладачів у процесі їх методичної підготовки поки що не склалися і студенти засвоюють знання в основному на віру, догматично, без усвідомлення їх істинності. Нерідко істина підноситься як остаточний і безумовно достовірний результат. При цьому процес встановлення істини приховується і вона подається не в динаміці виникнення, а в статичній вже знайденого правила, яке слід завчити. Прийняття методичних положень на віру визначає й відповідне ставлення до них студентів, яке нічим не відрізняється, як влучно висловився Л.Виготський, від ставлення дикунів до свого віровчення.

Підвищення результативності в професійній діяльності, майбутніх викладачів у процесі викладання психолого-педагогічних дисциплін - означає наповнити навчання студентів таким змістом, який би забезпечував глибше проникнення у сутність певного процесу,

викликав прагнення до критичного осмислення навчального матеріалу, стимулював оцінне ставлення до цих явищ, активізував власні судження студентів, формувал мотиваційне ставлення до майбутньої професії, створював можливості для самостійного доведення достовірності методичних положень на основі загальнонаукових і фахових знань, зміцнював віру в їх істинність.

Дослідниця Шарко В.Д. при вивченні теоретичних підходів до організації методичної підготовки викладачів у західноєвропейському освітньому просторі стверджує, що в ньому зберігаються і відтворюються у тому чи іншому вигляді чотири головні парадигми, на яких ґрунтується педагогічна і методична освіта: академічно-традиціоналістська, технологічна, індивідуальна, дослідницько-орієнтована. На практиці ж загальною тенденцією розвитку педагогічної освіти в країнах західної Європи є поєднання цих чотирьох підходів. Нині в західній Європі існує значна кількість програм підготовки викладачів, у яких до числа головних завдань віднесено розвиток у викладачів дослідницького мислення, умінь пошукової пізнавальної діяльності та навичок дослідження. Серед них програми, орієнтовані на підготовку „вчителя-вченого”, „вчителя-дослідника”, „вчителя, здатного рефлексивно самоуправлятися”, „вчителя-рефлексивного практика” та інші. Хоча ці програми відрізняються одна від одної, всі вони розглядають викладача як активного творця власної професійної підготовки. [8,9]

Розроблена методична система передбачає поєднувати вивчення інноваційних педагогічних технологій і використання інформаційних технологій у навчальному процесі, спрямованості на одержання кожним викладачем професійно значущого результату – розробленого методичного забезпечення навчального проекту (портфоліо), яке буде використовуватися під час навчальних занять у ВНЗ. Майбутні викладачі навчаються планувати самостійну дослідницьку діяльність у проекті та оцінювати її на основі системи формуючого оцінювання, а також, виконуючи завдання курсу, поступово наповнюють методичне портфоліо навчальними матеріалами.

На основі проведеного дослідження нам цікава думка Цюлюпи Н.Л. [10] про ведення поняття “методична компетентність”, що відображає готовність та здатність людини професійно виконувати педагогічні функції у відповідності до сучасних вимог. Рівень методичної компетентності має індивідуальний

характер і пов'язаний з успішністю життєвого шляху та професійної діяльності кожної особистості. Водночас автор підкреслює, що вирішення проблеми підвищення методичної компетентності стає важливою умовою забезпечення конкурентної спроможності на сучасному вітчизняному й міжнародному ринку праці.

Висновки. Таким чином, система методичної підготовки викладачів має бути спроектована на наявність різноманітних типів навчально-виховних закладів, варіативних навчальних програм різних освітніх рівнів. Це забезпечить гнучкість та швидкість пристосування до зростаючих потреб суспільства з урахуванням перспектив соціально-економічного розвитку України. Викладачі ВНЗ мають бути готовими до впровадження авторських навчальних програм, що ґрунтуються на базовому державному компоненті змісту освіти і водночас реалізують нові, інноваційні підходи в навчанні. Отже, методична підготовка викладачів ґрунтується на концептуальній цілісності, безперервності та динамічних трансформацій навчально-виховних ланок. При цьому кожен заклад самостійно вибирає засоби і форми досягнення мети, але всі вони зобов'язані забезпечити опанування базового змісту й обсягу освіти, загальнодержавного (міжнародного) рівня знань, навичок та вмінь.

Література:

1. Бубнова М. Ю. Методична підготовка майбутніх учителів математики з використанням інформаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / М. Ю. Бубнова ; Республік. вищ. навч. закл. "Крим. гуманіт. ун-т" (м. Ялта). – Ялта, 2011. – 20 с.: табл., рис. – укр.
2. Бубнова М. Ю. Модель методичної підготовки майбутніх учителів математики з використанням інформаційних технологій / М. Ю. Бубнова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія. – Збірник статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип. 28. – Ч. I. – С. 24–30.
3. Гершунский Б. С. Философия образования. Философия образования. – М.: Флинта, 1998. – 432 с.
4. Енциклопедія освіти : [Акад. пед. наук України / гол. ред. Кремень В. Г.] – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Козинець І. І. Система управління якістю як педагогічна умова методичної підготовки викладачів економічних дисциплін / І. І. Козинець // „Современные проблемы и пути их

решения в науке, транспорте, производстве и образовании 2012”: зб. наук. праць SWorld. – [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/>

Сериков В.В. Обучение как вид педагогической деятельности : учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Сериков В.В.; под ред. В.А.Сластенина, И.А.Колесниковой. – М. : Изд. центр «Академия», 2008. – 256 с.

6. Смыковская Т. К. Теоретико-методологические основы проектирования методической системы учителя математики и информатики : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 /Смыковская Татьяна Константиновна. – М., 2000. – 355 с.

7. Татур Ю. Г. Высшее образование: методология и опыт проектирования. Учебно-

методическое пособие. – М. : Университетская книга; Логос. – 256 с.

8. Шарко В.Д. Теоретичні засади методичної підготовки вчителя фізики в умовах неперервної освіти : монографія. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2006. – 400 с.

9. Шарко Валентина Дмитрівна. Теоретичні засади методичної підготовки вчителя фізики в умовах неперервної освіти : дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2006. – 542арк. – Бібліогр.: арк. 466-510.

10. Цюлюпа Н.Л. Зміст і структура методичної компетентності педагога-музиканта / Н.Л.Цюлюпа // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції “Гуманістичні орієнтири мистецької освіти”. Серія № 14. — К. : НПУ, 2007. – Вип. 5(10). – С. 59–64.

A. Кокарева

К ПРОБЛЕМЕ МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВУЗА

Резюме. В статье рассмотрено роль и место методической подготовки преподавателей, как одного из важнейших условий повышения результативности в его профессиональной деятельности. Выделяются аспекты существующей методической подготовки преподавателей Вуза, доводится необходимость обозначенной подготовки.

Ключевые слова: методическая подготовка, высшее учебное заведение, психолого-педагогическая подготовка преподавателей, профессиональная деятельность.

A. Kokarjeva

THE PROBLEM OF INSTRUCTIONAL TEACHER TRAINING OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Summery. The article deals with the place and role of teachers' methodical training, which is one of the most important conditions of effectiveness increasing in their professional activity. The article highlightes aspects of present methodical training of higher education institutions teachers, the necessity of such training is shown.

Key words: methodical training, higher education institution, teachers' psychological-pedagogical training, professional activity.